

УДК: 343.541
ББК: X 308.1.6
С 382

*Симонук О.В.,
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Запорізького державного університету,
консультант прокурора Запорізької області
з науково-методичного забезпечення
прокурорсько-слідчої діяльності,
магистр радник юстиції*

КРИМІНОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА СЕКСУАЛЬНОМУ ҐРУНТІ

В юридичній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття насильницьких злочинів. Протягом значного часу найпоширенішою точкою зору в кримінології було визначення, що насильницькі злочини - це злочини, що вчинені з використанням фізичної сили або погрози її застосування, які мають на меті заповдирити швиди фізичним чи моральним благам людини [1].

Основними об'єктами посягання насильницьких злочинів є: 1) життя і здоров'я людини; 2) честь та гідність людини; 3) статева свобода і статева недоторканність; 4) духовний розвиток людини [2]. Так, в основі об'єднання зазначених злочинних діянь в окрему кримінологічну групу знаходяться сукупність ознак 1) об'єкт посягання - суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, які забезпечують недоторканність фізичного статусу особи; 2) форма вини - прямиї умисел; 3) спосіб дій злочинця - фізичне або психічне насильство; 4) насильство відбувається проти волі потерпілого.

Під насильницькими злочинами, які вчинені на сексуальному підґрунті, слід розуміти намісні кримінально-карані діяння, що посягають на фізичні блага (життя, здоров'я, статеву свободу і статеву недоторканність) особи і чиняться проти її волі шляхом фізичного або психічного насильства [3].

В.Л.Пульман пропонує класифікувати сексуальні злочини за їх видами таким чином: сексуальне убивство; зґвалтування; сексуальний садизм; інцестне зґвалтування; педофілія і ефебофілія; геронтофілія; ексгібіціонізм; голомсексуалізм із педофілією і ефебофілією [4]. Зазначена класифікація ґрунтується на психофізіологічних ознаках певних дій, які мають сексуальну мотивацію, іне охоплює негативні наслідки, що наступили від цих дій. Так, наприклад, кримінально-карані наслідки сексуального садизму можуть проявлятися як у вигляді убивства, так і у вигляді зґвалтування.

До насильницьких злочинів, які вчинені на сексуальному ґрунті, за класифікацією щодо форм задоволення сексуальної потреби насильницького характеру і кримінально-карані наслідків за видовою ознакою можуть бути віднесені: 1) убивства; 2) зґвалтування; 3) насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Ми вважаємо, що серед них за видовою побудовою слід визначити:

- 1) сексуально-садистські вбивства;
- 2) убивства, скоєні після вчинення зґвалтування, без мети статевого задоволення (інцестові сексуальні вбивства);
- 3) "зґвалтуні" зґвалтування (жінок чоловіками);
- 4) "матріархальні", "феміністичні" зґвалтування (чоловіків жінками);
- 5) "девіантні" зґвалтування, які вчинені в природній формі (педофілія, геронтофілія);
- 6) задоволення статевої пристрасті неприродним способом (насильницьке мужолозтво, лесбійство, інші форми сексуальних перверсій тощо) [5].

Причому, класифікаційною ознакою двох останніх підгруп є девіантність сексуальних перверсій і насильницький шлях щодо їх задоволення, у зв'язку з чим існують підстави для об'єднання зазначених підгруп за структурно-логічною побудовою в більш широке коло.

Розглянемо зазначені злочини як самостійний у кримінологічному плані структурний блок насильницької злочинності.

Якнами вище зазначалось, першим видом у структурі насильницької злочинності на сексуальному ґрунті є убивства.

У досліджувану групу вбивств мають бути включені лише вбивства, які вчинені на сексуальному ґрунті, тобто компонентом суб'єктивної сторони такого злочинця є свідоме отримання сексуального задоволення, причому ж від факту скоєння власне вбивства, так і вчинення вбивства, що сполучено зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом. Винний може вчинити вбивство в процесі самого зґвалтування або задоволення статевої пристрасті для того, щоб предумити опір потерпілої або з садистськими мотивів.

Розглянемо окремі категорії вбивств, які мають ознаки вчинення на сексуальному підґрунті:

- 1) малолітньої дитини або жінки, що знаходиться свідомо для винного у стані вагітності (п. 2 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України);
- 2) винного з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України);
- 3) поєднане із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (п. 10 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України);

4) умисне протиправне спричинення смерті іншої людини (ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України), яке на перший погляд не містить обтяжувачих ознак, що зазначені в ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України. Проте, винення вбивства вилучено сексуальною мотивацією.

За комплексним підходом в мотиваційній сфері злочинця, можна виділити чотири групи вбивств, винених на сексуальному ґрунті: 1) вбивства осіб жіночої статі та підлітків (жіночої та чоловічої статі) з метою подолання їх опору; 2) вбивства з метою забезпечення своєї безжарності після вчинення зґвалтування; 3) вбивства жінок до, під час або після вчинення зґвалтування, коли потерпілі виняють дії (говорять або щось роблять), що сприймаються злочинцем як таке образи; 4) вбивства, коли злочинець отримує статеве задоволення від страждань, агонії жертви або з метою вчинення сексуального контакту з вже мертвою людиною.

Це об'єднання видів злочинів або об'єднання злочинів на міжвидовому рівні, тому що в дане об'єднання входять вбивства, поєднані із зґвалтуванням, розбещенням неповнолітніх, задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, пограбуванням речей, що є предметами сексуального фетишу тощо.

Сексуальна мотивація, як класифікаційна ознака, дозволяє серед убивств розглядаємої категорії визначити три групи термінів:

1) об'єднання терміна "убивство" з юридичним терміном "зґвалтування" (убивство, поєднане зі зґвалтуванням) чи медичними термінами: "сексуальний фетишизм" (убивство на ґрунті статевого фетишизму), "садизм" (сексуально-садистське убивство), "сексуальні перевертання" (убивство на ґрунті сексуальних перевертень);

2) об'єднання терміна "убивство" з терміном "секс", при цьому "секс" зв'язується з термінами, що характеризують вчинення таких спонувань: "мотивація", "трус" (убивство, вчинене на сексуальному ґрунті, убивство із сексуальних мотивів, убивство із сексуальною мотивацією);

3) об'єднання терміна "убивство" з терміном "еротика" (еротичне убивство, убивство на еротичному ґрунті).

За поглядом І.З.Дрискої, до вбивств на сексуальному ґрунті повинні відноситися випадки позбавлення життя жінок, що зв'язані з порушенням чи спробою порушення їх статевої недоторканності і з задоволенням сексуальної пристрасті злочинця, а також позбавлення життя з ревності імести [6].

Ю.М.Антонян і А.А.Ткаченко під сексуальними убивствами розуміють усі випадки протиправного позбавлення життя, що зв'язані із сексуальними переживаннями, сексуальним життям людини і його сексуальних відносин [7].

Ми підтримуємо думку А.В.Старушкіна, який зазначає, що термін "сексуальне вбивство" найбільш короткий і адекватно відображає групу убивств, пов'язаних із сексуальною мотивацією. Він пропонує під поняттям "сексуальні убивства" розуміти групу вбивств, що мають подібні (сюжні) ознаки і безпосередньо поєднані із задоволенням статевого потягу [8].

В юридичній літературі існують різні точки зору щодо визначення видів убивств, які виняються на сексуальному ґрунті. Так, С.О.Афанасьєвим і В.І.Івановим пропонується класифікувати сексуальні вбивства за мотивами вчинення на дві основні групи: 1) умовно сексуальні - виняються за сексуальними мотивами: а) вбивства, сполучені зі зґвалтуванням; б) вбивства, які зовнішньо нагадують сексуально-садистські; 2) безумовно

сексуальні [9]. Вбивства, що зовні нагадують сексуально-садистські, можуть бути віднесені до умовно-сексуальних через зовнішню подібність, оскільки садистські дії лише супроводжують основний несексуальний мотив цього злочину. До іншої групи вбивств - безумовно сексуальних - відносяться лише ті випадки, коли процес вбивства і смерть жертви включені в складний динамічний комплекс сексуального задоволення як один з необхідних його елементів. При вбивствах зі зґвалтуванням, основним мотивом злочинної поведінки є задоволення статевої пристрасті. Саме ж вбивство виняється із сексуального мотиву: а) з метою присвоєння свого зґвалтування; б) за мотивом помсти за вчинення при зґвалтуванні опір; в) у процесі опору жертви.

Прятому, В.І.Іванов до сексуального убивства, відносять виключно випадки, коли смерть наступила в результаті сексуально-садистських дій злочинця [10]. Проте, який вигляд можуть мати такі дії та їх види автор не зазначає.

В.В.Новик вважає, що сексуальні убивства - неоднорідна сукупність поведінкових актів з різною мотивацією і змістом сексуальної спрямованості.

Такі злочини, за його думкою, свідяться на ґрунті сексуального перевертання і тілше за сексуальним мотивом [11].

Е.Ф.Побігайло і С.Ф.Мілюков класифікують сексуальні убивства на: 1) відносно-сексуальні (з метою запобігання опору потерпілих; присвоєння факту зґвалтування); 2) безумовно-сексуальні (сексуальний мотив, садизм поєднується із сексуальними перевертаннями, наприклад, гомосексуалізм, педофілія, некрофілія) [12].

К.Імелінський вважає, що убивство з метою отримання хитрих переживань є крайньою формою садизма, виразом повної влади над жертвою. Крім цього, він слушно зауважує, що при такому убивстві зовсім не обов'язково стате ві відносини з потерпілою особою [13].

Б.Лі.Гульман відносить до сексуальних убивств: садистські убивства; убивства з метою запобігання опору жертви; убивства, що вчиняються з метою присвоєння сексуального злочину; сексуальні убивства, вчинені в стані алкогольного сп'яніння. Він пропонує наступну класифікацію: 1) садистські убивства, вчинені з метою досягнення оргазму чи під час переживання оргазму; 2) убивство з метою подолання опору жертви; 3) убивство з метою присвоєння сексуального злочину; 4) намісне убивство, вчинене в стані алкогольного сп'яніння [14].

В зазначеній класифікації не зрозумілим уявляється окреме відношення останнього виду вбивств. За нашою думкою, стан алкогольного сп'яніння неможна вважати класифікаційною ознакою сексуальної мотивації. Крім того, 1-3 види убивств можуть бути вчинені також у такому стані.

Б.В.Шостаківич класифікує сексуальні убивства на: 1) вчинені особами, які страждають психічними і цитро-сердечними розладами; 2) вчинені з метою присвоєння зґвалтування; 3) вчинені з метою досягнення максимального відчуття сексуального коффорту; 4) некросадистські убивства, при яких сексуальний акт не обов'язково супроводжує дії убивці [15].

Зауважимо, що отримання максимального відчуття сексуального коффорту в процесі або після вчинення убивства характеризує такого злочинця, як особу з психічними розладами різного походження.

Тому підручки №1 і №3 в класифікації Б.В.Шостаковича мають підстави для об'єднання в один вид.

В.А.Петузов пропонує класифікувати сексуальні вбивства за особистістю злочинця: 1) вчинені особами, які страждають психічними захворюваннями, і вчинені яких обумовлені характером захворювання; 2) вчинені особами, які не мають сексуальних аномалій, відраптовані у психіці, в основі злочинної поведінки яких вирішальну роль грають соціальні фактори [16].

О.С.Сайнін визначає сексуальні вбивства, як групу вбивств, безпосередньо зв'язаних із задоволенням сексуального потягу і мавши схожі криміналістично значимі ознаки, і виділяє три напрямки поглядів на поняття сексуальних вбивств: 1) вбивства на ґрунті відносин між різностатевими особами (побутові, з ревності); 2) вбивства, що безпосередньо зв'язані з задоволенням сексуального потягу; 3) вбивства, зв'язані тільки із сексуально-садистськими діями [17].

З.І.Старошин виділяє 6 типів сексуальних вбивств: з метою досягнення оргазму; в процесі переживання оргазму; з метою подолання опору обраної для задоволення сексуальної потреби жертви; з метою прискорення сексуальних злочинів; з метою позбавлення жертви можливості закликати про допомогу; чергове вбивство, скоєне за способом вчинення на попереднє, з метою досягнення оргазму [18].

За кількісною динамікою вчинення сексуальні вбивства можуть бути епізодичними і серійними. Термін "серійне вбивство" вперше було запропоновано в 1970-х роках в США Р.К.Ресслером [19]. Так, серійним є вбивство, коли одна особа (чи більше) вчиняє друге або наступне вбивство. У випадках коли сексуальні вбивства мають епізодичний вигляд, на підставі мотиваційних чинників їх можна вважати ситуаційними. В категорії серійних вбивств такі злочини, що пов'язані зі зґвалтуванням або задоволенням статеві пристрасті неприродним способом, за класифікацією В.Ісаєнка на підставі кількості, займають друге місце [20].

За класифікацією серійних сексуальних вбивств на підставі особливості мотивації злочинної поведінки осіб, які їх вчиняють, виділяємо три типи:

1) вбивства, скоєні з метою примування або полегшення насильницького сексуального акту;

2) вбивства, скоєні у момент учинення сексуального акту для посилення сексуального збудження - і одержання максимального задоволення;

3) вбивства, скоєні на некро садистській основі (вампіризм, садизм, неврофілії і т.п.)

Досліджуючі серійні сексуальні вбивства, треба зауважити: 1) в групових серійних сексуальних вбивствах ініціатором і "справжнім маніяком" може бути тільки одна особа; 2) серійні вбивства, які вчинені групою осіб і мають ознаки на сексуальному ґрунті, не є типовими сексуальними вбивствами, їх справжні істинні мотиви - інші. Тому, на підставі викладеного, треба зазначити, що сексуальна мотивація індивідуальна і не може мати ознак злочинного наміру групи осіб.

Другим видом у структурі насильницької злочинності на сексуальному ґрунті, за кримінально-правовими підставами є зґвалтування (ст. 152 Кримінального кодексу України). З кримінологічних ознак до цієї групи є певні підстави віднести також примушування до вступу в статевий зв'язок, під чим розуміють протиправний вплив на жінку чи чоловіка для того щоб примусити їх проти власної волі вступити

в природний або неприродний статевий зв'язок (ст. 154 Кримінального кодексу України). Примушування може бути спрямоване як на те, щоб схилити потерпілу особу вступити в статевий зв'язок з тим, хто примушує, так і з третьою особою. Зґвалтування нерідко супроводжується іншими насильницькими злочинами, які мають сексуальне підґрунтя. Так, зокрема, задоволенням статеві пристрасті неприродним способом, такожими тілесними ушкодженнями чи умисними вбивствами.

Зґвалтування можуть бути трьох підвидів:

1) маскулінні (суб'єкт злочину - чоловік, потерпіла особа - жінка);

2) феміністичні (суб'єкт злочину - жінка, потерпіла особа - чоловік);

3) двівагні (суб'єкт злочину - чоловік або жінка, потерпіла особа протилежної статі і позитного віку).

За об'єктивними ознаками, типові ситуації вчинення зґвалтування за видами ознаками, можна підрозділити: 1) раптовий напад на жінку, у тому числі на неповнолітніх і малолітніх дівчаток, на осіб позитного віку; 2) зґвалтування, зв'язані зі спільним проведенням певного часу у малих групах - злочин відбувається і неповнолітніми і молодими дорослими злочинцями, нерідко приймаючи форму групового зґвалтування; 3) зґвалтування, вчинені за наслідком контактів між новими знайомими чоловіком і жінкою; 4) зґвалтування жінки, що знаходяться в родинних і сімейних відносинах із зґвалтівцем, а також є чи сусідами товаришами по роботі, дозвіллі; 5) інші випадки зґвалтувань.

За видовими ознаками можна простежити характер ситуації, яка виникає безпосередньо перед злочином: а) раптові зґвалтування; б) підготовлені зґвалтування; злочину передувало тривале спілкування злочинця з потерпілою, у тому числі її соблазн.

Третім видом є насильницьке задоволення статеві пристрасті неприродним способом (ст. 152 Кримінального кодексу України).

Ці насильницькі злочини можуть мати вигляд: 1) в неприродних статевих зносинах чоловіка з жінкою; 2) в мужолозтві, тобто педерастії чи інших видах чоловічого гомосексуалізму; 3) в лесбійстві, тобто статевих відносинах жінки з жінкою; 4) в інших сексуальних діях, спрямованих на задоволення статеві пристрасті.

Неприродні статеві зносини або інші сексуальні дії мають обов'язково супроводжуватися фізичним насильством або погрозою його застосування, або вчиняються з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

За кримінологічними ознаками до цієї групи є певні підстави віднести також статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 Кримінального кодексу України) і розбещення неповнолітніх (ст. 156 Кримінального кодексу України).

Розпусні дії носять сексуальний характер і спрямовані на задоволення статеві пристрасті винного або на збудження статевого інстинкту у потерпілої особи. Вони, проте, не можуть полагати в природних або неприродних статевих зносинах. За своїми зовнішніми ознаками розпусні дії можуть бути як фізичними, так і інтелектуальними.

Визначено різновиди гомосексуалізму: а) лесбійство (жіночий гомосексуалізм); б) педерастія (анальний гомосексуальний коїтус); в) ефебофілія (сексуальний контакт між чоловіком і підлітком); г) уранізм (чоловічий гомосексуалізм); д) корофілія (сексуальний контакт дорослої жінки і дівчини-підлітка).

Сексуальні перверсії - це патологічна спрямованість сексуального потягу і перекручування форм його реалізації, які розділяються на парафілії (перверсії), коли об'єкт сексуального потягу порушується або замикається і девіації, коли порушена сексуальна орієнтація. Сексуальні перверсії, яких можна визначити близько 30 видів, мають підстави для кримінологічного визначення. Більшість девіацій не приводить до кримінально-заборонених дій (наприклад, фетишизм, тріолоїзм і т.ін.), а в багатьох випадках для здійснення девіантної дії необхідно не тільки участь, але й згода партнера [21]. Для структурної класифікації сексуальних злочинів нами пропонується систематизувати всі відомі сексуальні перверсії, що мають кримінологічне значення: чоловічий гомосексуалізм (педерастія, мужколотство); жіночий гомосексуалізм (лесбійство); згвалтування (чоловік - жінку; жінка - чоловіка); інцест; педофілія (звичайна); гомосексуальна педофілія; ефебофілія (сексуальний контакт дорослого чоловіка і підлітка); ексгібіціонізм; садизм і мазохізм; некросадизм - пристрасть до вбивства; вуайєризм; сатириазис і дон-жуанізм; скопофілія; вкпролатія; пенісней нарцисизм; гомосексуальна фантазія; пасивна феліяція; садомазохістські задоволення; амбівалентність стосовно жінок; куннілінгус; тріолоїзм; скотолотство; уролангія; вкпрофілія; корофілія (сексуальний контакт дорослої жінки і молоді дівчини); трансвестизм; геронтофілія; флагелянтізм; фроттаж; парцелізм; тріолоїзм і пуріталізм; фетишизм. До сексуальній девіації відносяться також порушення сексуальної ідентифікації - трансексуалізм - сприйняття індивідом свого тіла, що як належить протилежній статі, чевання від назолющих відповідного до себе відношення.

Статеві девіації можуть бути насильницького і ненасильницького характеру. Проте, в деяких з них насильство є обов'язковим компонентом. Девіації, які мають кримінологічне значення, можуть бути кваліфіковані у трьох основних напрямках: а) відкриття стосовно об'єктів статевого потягу (гомосексуалізм - мужколотство і лесбійство, трансексуалізм, фетишизм, трансвестизм, педофілія, ефебофілія, геронтофілія, зоофілія, німфоманія, сатириазис, сексуальна промакія та ін.); б) відраження у засобах реалізації статевого потягу (садизм, мазохізм, некрофілія, ексгібіціонізм, вуайєризм, тріолоїзм та ін.); в) нещепні відраження у соціально-статевій поведінці (жіноча і чоловіча проституція, патологічні форми ревнощів та ін.).

Як з цього видно, сексуальні злочини можуть виникати як у залежності від девіацій психосексуального розвитку. Таким чином, проведемо класифікацію насильницьких злочинів, що виникають на сексуальному ґрунті, за видами сексуальних девіацій: 1) При порушенні статевої ролі поведінки у формі патологічної гіперрольової поведінки - сексуальний садизм, убивство. 2) При порушенні психосексуальної орієнтації: а) за об'єктом - ексгібіціонізм; б) за віком - педофілія, ефебофілія, геронтофілія; в) за статевою належністю - гомосексуалізм із педофілією, з ефебофілією.

Уваляється, що кримінологічний інтерес мають відомості щодо виникнення статевого злочинів особами похилого віку. Такі сексуальні злочинці складають окрему класифікаційну групу - геронтологічну ("геронт" [лат.] - старик) злочинність. До цієї класифікаційної групи за певними ознаками можуть входити особи чоловічої статі за віком старше 60 років, а жіночої - 55 років [22].

Розширивши коло вже досліджуваних нами аспектів зазначеної проблеми підведемо підсумки з класифікації насильницьких злочинів, які виникли на сексуальному ґрунті [23].

Так, сексуальні мотиви і мета (мотивація) визначають конструктивні ознаки статевого злочинця і відрізняють їх від інших зазнав на особистість, тому, хоча вони і не включені у відповідні кримінально-правові норми, є обов'язковими ознаками. Премому, окремо слід визначити, що по-перше, наявність сексуальної мети може мати місце при виникненні не тільки статевого злочинця; по-друге, сексуальні мотиви і мета не завжди мають місце у статевого злочинця.

Таким чином, можна зробити висновок, що характерною ознакою є механізм злочинної поведінки, який пов'язаний з агресивно-наступницькою сексуальною мотивацією.

Враховуючи викладене, насильницькі злочини, які виникають на сексуальному ґрунті, можна класифікувати на наступні види і підвиди:

- 1) Убивства:
  - 1.1) Малолітньої дитини або жінки, що знаходиться у стані вагітності;
  - 1.2) Виникне з особливим жорстокістю;
  - 1.3) Поєднане із згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом;
  - 1.4) Убивство протиправне сприйняття смерті, яке на перший погляд не містить обтяжувачих ознак, проте виникне на сексуальному ґрунті.
- 2) Згвалтування:
  - 2.1) Маскулітні (суб'єкт злочинця - чоловік, потерпіла особа - жінка);
  - 2.2) Фемінітні (суб'єкт злочинця - жінка, потерпіла особа - чоловік);
  - 2.3) Девіантні (геронтофілія).
- 3) Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом:
  - 3.1) Насильницьке мужколотство (суб'єкт злочинця і потерпіла особа - чоловічої статі);
  - 3.2) Насильницьке лесбійство (суб'єкт злочинця і потерпіла особа - жіночої статі);
  - 3.3) Насильницький орально-генітальний вкпрогус (суб'єкт злочинця і потерпіла особа - як однієї так і протилежної статі);
  - 3.4) Інші протиприродні форми сексуального насильства (суб'єкт злочинця і потерпіла особа - як однієї так і протилежної статі).
- 4) Статевий зв'язок з особою, що не досягла статевої зрілості (кримінологічне визначення виду - педофілія);
- 5) Розбещення неповнолітніх (кримінологічне визначення виду - ексгібіціонізм та ін.).

Література.

1. Дзя: Жалінский А.Э. Насильственная преступность и уголовное воспитание // Советское государство и право. - 1991. - № 4. - С. 34.
2. Криминологія: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. О.М.Дружини. - К.: Атіка, 2003. - С. 213.
3. Кривошеєва Н.В. О криминологическом понятии "насильственная преступность" // Методологические вопросы криминологии: сборник статей. - М., 1983. - С. 90 - 91.
4. Дзя: Гуляган Б.Л. Сексуальные преступления: Монография. Харьков, 1994. - С.194 - 225.
5. Снеговий О.В. Сексуально-садистські вбивства та згвалтування: порівняльний аналіз криминологіко-криміналістичних характеристик злочинця та потерпілої особи // Вісник прокуратури, К., №5 (17), 2002. - С. 71 - 74.
6. Дьячкова И.З. Место проституции и значение его осмотра в случаях убийств женщин на сексуальной почве. - Екльновс, 1970. - С.34.
7. Антонян Ю.М., Ткаченко А.А. Сексуальные преступления Чехия и других. - М.: Амалгеа, 1993. - С.40.
8. Старишковиц А.В. Криминологическая характеристика сексуальных вбивств: понятие, зміст, значення для розслідування. - Автореф. ... канд. вр. наук, Київ, 1998. - С.8.

9. Афанасьев С.А., Иванов В.И. Классификация сексуальных убийств. Типы субъектов сексуально-садистских убийств // Вопросы совершенствования предварительного следствия: Сб. статей. СПб., 1992. - С. 28 - 33.
10. Иванов В.И. Типология сексуальных убийств // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе. - Одесса, 1993. - С. 142-147.
11. Новик В.В. Криминалистические аспекты сексуальных убийств // Серийные убийства и социальная агрессия. - Ростов н/Д. - М., 1994. - С. 77, 78.
12. Побегайло Э.Ф., Милышев С.Ф. Мотивация сексуальных убийств // Серийные убийства и социальная агрессия. - Ростов н/Д., М., 1994. - С. 85.
13. Имелинский К. Сегментология сегментологии. Пер. с польск. - М., 1986. - С. 423.
14. Гульман Б.Л. Сексуальные преступления. - Харьков, 1994. - С. 209.
15. Шостакович В.В. Феномен серийных сексуальных убийств // Серийные убийства и сексуальная агрессия. - Ростов н/Д. - М., 1994. - С. 105.
16. Петузов В.А. Криминальное насилие в России: действительность и пути сотрудничества уголовного розыска с психиатрией и психологией // Серийные убийства: избранные экспертные. Приложение к журналу "Криминальная психиатрия и психология". - Ростов н/Д., 1994. - С. 19-20.

17. Сайгин О.С. Основы раскрытия деяний видов наивысших вбывств: криминалистичний аналіз: Монографія - Одеса: Юридична література, 2004. - С. 228.
18. Старович З.И. Судебная сексология. - М., 1998. - С. 122.
19. Баронин А.С. Психологичний профіль вбивць. Посіб. з кримінальної психології та криміналістики. - К., Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2001. - С. 89.
20. Исаченко В. Организация расследования серийных убийств // Законность. - 1999. - № 2. - С. 2 - 3.
21. Довбишук І. До питання про визначення змісту "серійне вбивство" // Вісник прокуратури, К., № 2 (14), 2002. - С. 40.
22. Пудовичин Ю., Разумов П. Некоторые особенности геронтологической преступности / Уголовное право, М., № 4, 2003. - С. 104.
23. Дзя.: Синецький О.В. Насильницький гомосексуалізм: деякі кримінально-правові та криміналістичні проблеми / Вісник Академії правових наук України, № 3 (22), Харків, 2000, с. 195 - 207; Синецький О.В. Нетипові статеві злочини: сучасний криміналістичний погляд // Вісник прокуратури України, № 6 (12), 2001. - с. 64; Синецький О.В. Сексуально-садистські вбивства та їх кваліфікація: порівняльний аналіз кримінологічного-криміналістичних характеристик злочинця та потерпілої особи // Вісник прокуратури, К., № 5 (17), 2002. - С. 71 - 74.

УДК: 343.131.5:343.27

*Густобаєва Ю.А.,
соискатель кафедры уголовного права и криминалистики
Национального университета внутренних дел (г. Харьков)*

К вопросу о структуре правового статуса осужденных к лишению свободы

Под правовым статусом лица (человека, гражданина) понимается совокупность его прав, свобод, обязанностей и законных интересов, что признаются и гарантируются государством Украины.

Правовое положение или правовой (юридический) статус гражданина закрепляется, прежде всего, в Конституции Украины, в законах (кодексах) и других нормативно-правовых актах. Мы считаем, что понятие "правовой статус" и "правовое положение лица" равнозначный и применяется в одном и том же значении. Данные понятия являются синонимами, хотя в литературе делается попытка показать их отличие (Н.В. Венгрук, В.А. Кучинский).

"Статус" в переводе из латинского означает положение, состояние чего-нибудь или чего-либо (идет речь о статусе лица, человека, гражданина).

Правовой статус гражданина характеризуется, прежде всего, его социальным статусом, а также его структурой (к структуре правового статуса, как свидетельствует специальная литература, относятся также элементы: гражданство; правосубъектность (правоспособность, дееспособность); институциональные принципы; основные права, свободы; основные обязанности; гарантии их обеспечения; юридическая ответственность[1]).

В юридической литературе выделяют также виды правовых статусов:

- 1) общий, или конституционный, статус гражданина;
- 2) специальный или родовой статус определенных категорий граждан;
- 3) индивидуальный статус гражданина и многие другие виды статусов.

Набор правовых статусов достаточно объемный, но в этом перечне важное значение имеют первые три вида.

Общий правовой статус - это статус лица как гражданина государства и члена общества. Он определяется, прежде всего, Конституцией Украины и не зависит от разных жизненных обстоятельств (а именно, семейного положения, выполнения конкретных функций, перемещение по службе), является единственным и одинаковым для всех, характеризуется относительной стабильностью, обобщением. Содержание этого статуса составляет главным образом те права, свободы и обязанности, которые предоставлены и гарантированы всем и каждому Конституцией.

По мнению специалистов, общий правовой статус является базовым для всех иных видов статусов. Изменения этого вида статуса зависят от воли законодателя. Специальный или родовой статус предусматривает особенности положения определенных категорий граждан (например, студентов, военнослужащих, осужденных и т.д.). Отмеченные категории лиц, кроме общих прав, могут обладать дополнительными, специфическими правами и обязанностями, предусмотренными отраслевым законодательством. Индивидуальный правовой статус относится к конкретному лицу в зависимости от пола, возраста, семейного положения, специфики выполняемой работы и тому подобное. Индивидуальный правовой статус является подвидным, динамическим, он постоянно изменяется вместе с теми изменениями, которые происходят в жизни человека. Таким образом, общий, специальный и индивидуальный правовые статусы лица соотносятся между собой как общее, особенное и единичное. Эти статусы между собой тесно взаимосвязаны и взаимозависимы. По мнению М.И. Матузова "Общий правовой статус у всех один, специальных статусов - много, а индивидуальных - ровно столько, сколько граждан".